

kunne vært med på å vise fram kompleksiteten i relasjonene mellom ulike grupper i gruppa, og til storsamfunnet. Denne innvendingen står ikke i veien for at jeg synes prosjektet og bokas fokus i stort er svært vellykket. I utgangspunktet er temaet for boka paradoksalt: en nasjonal fortelling om et reisende folk med lokalhistorisk vinkling. Befolkningsgruppa rom har både historisk og i dag hatt transnasjonale familieband, næringsveier og livshistorier. Nasjonalstatens grenser og hovedstadens landskap kan dermed virke som begrensende rammer for en fortelling om deres liv. Men på mange måter er prosjektet og bokas grep med å fokusere på Stockholmsområdet vellykket. Nomadisk befolkning forsvinner ellers lett av syne når perspektivet er stedlig. Her holder tvert imot stedet fortellingen fast, og gir innsikt i plassens betydning både for bofast, nomadisk og bosettende befolkning. Vi får en følelse av stedligheten i det nomadiske, noe som er lokalhistorisk så vel som prinsipielt interessant.

Likevel blir man av og til litt forvirret som leser når boka nærmest i forbifarten nevner episoder, mennesker eller fenomener som strekker seg bortover Stockholm eller også over landegrensene. For eksempel nevner informanten Sabrina sine «mostrar» som tilhørte en gruppe rom som kom til Sverige fra Russland, et helt delkapittel skildrer småendingen Axel Mirano som reiste verden rundt med sitt sirkusnummer, og flere ganger nevnes det at man utførte sesongarbeid, eller i perioder bodde, i Danmark. Dette blir hengene litt i luften når boka konsentrerer seg om Stockholm. Som leser blir man nysgjerrig på i hvor stor grad romske stockholmere på 1900-tallet hadde større/videre horisonter enn majoritetsbefolkningen, eller om dette er unntak. Like fullt er det forståelig og rettferdiggjort at bokas hovedfortelling konsentrerer seg om mennesker, steder og hendelser i og rundt

Stockholm. Informantene har hatt sine liv der. Leserne – enten de kommer fra Stockholm eller ei, og om de er romer eller ei, gis en ny synsvinkel på kjente og ukjente steder i byregionen.

Romska liv och platser har et uttalt mål om å løfte fram det som kalles et «skjult kulturlandskap» i Stockholm. Det er et godt begrep. Mange mennesker forsvinner ut av historien, eller snarere Historien, fordi de ikke selv har etterlatt seg materielle spor. Det kan være på grunn av mobilitet, eller fattigdom, eller begge deler, eller av helt andre grunner. Disse individenes skjulte kulturlandskap er ikke knyttet til faste bygninger eller hyllemeter i arkivene, men det betyr ikke at det ikke finnes. Landskapet finnes i minner så vel som i mer diskrete fysiske spor, om man bare vet hvor man skal lete. Prosjektet og boka viser at det er mulig å fortelle også slike individers og gruppers historie. Slik sett er det et eksempel til etterfølgelse.

Lars-Eric Jönsson og Fredrik Nilsson 2017.
Kulturhistoria: En etnologisk metodbok.
Lund Studies in Arts and Cultural Science,
vol. 13. Lund, Lunds Universitet, 164 s.

Anmeldt av Tone Hellesund

I denne svenske metodeboken tar forfatterne oss med på en reise fra hummerens betydning på overklassens overdådige middagsbord, til spritsmuglere i mellomkrigstiden og til spørrelistene om innføring av fjernsyn i Sverige på 1960-tallet, samt en rekke andre temaer. Dette er en interessant og vellykket metodebok, og den anbefales absolutt for studenter, både på høyere og lavere nivå, som ønsker å arbeide med kulturhistorisk materiale.

Jeg opplever at boken har to hovedmål:
1) Å gi en innføring i teoritradisjoner og

arbeidsmetoder for nåtidens kulturhistorikere. 2) Å inspirere, engasjere og gi studenter og andre interesserte eksempler på spennende kildemateriale, ulike steder å finne kildemateriale, og spennende kulturhistoriske undersøkelser. Noen av kapitlene synes også å formidle et tredje mål: Å oppfordre studenter og forskere til å vende tilbake til de kulturhistoriske arkivene og utføre forskning der. Mot slutten av anmeldelsen vi jeg problematisere denne eventuelle «arkivmisjonsiveren».

Boken starter med en fin pedagogisk innføring i den svenske etnologiens forhold til kulturhistorie og de teoretiske debatter som har preget dette feltet siden 1970-tallet. Den går også lenger bak i tid når den gir leseren en nyttig gjennomgang av kulturhistoriens faghistorie. Dagens etnologiske kulturhistoriske forskning forankrer redaktørene først og fremst i den svenske kulturenanalysen og den nye kulturhistorien. De forsår historiske studier som bl.a. en mulighet til å undersøke konstruksjonen av kulturelle kategorier og til å relativisere dagens forståelser. Videre er de opptatt av å lytte til ulike stemmer fra fortiden, og til å undersøke hvordan fortidens mennesker forstod seg selv og den verden de levde i. Kulturhistorie handler om å drive feltarbeid i fortiden og å framstille dette gjennom tykke beskrivelser. Sentrale teoretikere som løftes fram er Billy Ehn, Jonas Frykman, Orvar Löfgren, Clifford Geertz, Ian Hacking, Peter Bruke, Michel Foucault, Philippe Aries, Carlo Ginzburg, Robert Darnton, Emmanuel Le Roy Ladurie og Natalie Zemon Davis. Redaktørene Lars-Eric Jönsson og Fredrik Nilsson har etter min mening en behagelig pragmatisk tilnærming til diskusjonene og kontroversene innenfor disse feltene. De nevner noen av dem, men velger i denne sammenhengen heller å understreke muligheter og flytende grenser heller enn å konstruere steile fronter.

Studenter som nærmer seg feltet får gjennom dette kapittelet både en nyttig oversikt, og de får presentert de ulike tilnærmingene som utfyllende muligheter heller enn som skarpe posisjoner de må være lydige overfor. Innledningen er, som resten av boken, kreativ, konstruktiv og konkret.

I et kapittel om spritsmugling i mellomkrigstiden tar Fredrik Nilsson leseren med inn i sin egen forskningsprosess. Han forsøker å synliggjøre forskjellene mellom en historisk analyse med utgangspunkt i streng kildekritikk, og en kulturenanalyse der en anvender en bricolage av kilder, og der en har som mål å forstå tankemønstre i fortiden. Nilsson redegjør for noe av sitt teoretiske utgangspunkt (aktør-nettverk teori og Bruno Latour) og synliggjør dermed også hvorfor han har valgt å vektlegge nettopp kommunikasjon, teknikk og kommunikasjonsmidler i sin studie.

Materiell kultur som inngang til kulturenanalyse belyses bl.a. i Lars Eric Jönssons kapittel, der vi starter i forfatterens 1970-tallskjøkken. Hvilke ideer og praksiser ligger bak utformingen av dette kjøkkenet? Gjennom den romlige organiseringen av boliger viser Jönsson på en fin og systematisk måte hvordan vi gjennom materiell kultur også kan få kunnskap om samfunnsordning, hverdagsliv, sosiale hierarkier, og felles kulturelle forestillinger.

Marianne Larsson tar oss forbilledlig gjennom et utstillingsarbeid på Nordiska museet om innføring av spesifikke friluft- og sportsklær for kvinner. Artikkelen gir et godt innblikk i hvordan en kan jobbe med museumssamlinger, og hva en må være oppmerksom på når det gjelder ulike katalogiserings- og magasineringsystemer. Larsson viser også hvordan en gjennom studiet av klesdrakt kan si noe overordnet om kulturell endring og i hennes tilfelle: om kvinners endrede posisjon i samfunnet.

Rebecka Lennartsson inviterer oss med

inn i sin egen forskningsprosess i de offisielle arkivene, og hun argumenterer for at også arkivarbeidet kan forstås som etnografi. Hun gjennomgår blant annet rettsprotokoller, på jakt etter kvinner som drev utukt og sexarbeid i 1700-tallets Stockholm. Hun viser hvordan man gjennom dette kildematerialet også får en forståelse av kvinners bevegelsesfrihet i byen, om sladder, omgangsformer, naboskap og familiens rolle. Hun viser oss sine egne arbeidsteknikker, som spørsmålene hun stiller seg underveis, og feltdagboken hun fører.

Bidragstyperne i boken utforsker et variert og rikt materiale. Her finner vi mediemateriale, politi- og rettsmateriale, oversikter over eiendeler ved dødsbo eller konkursbo, plantegninger og anvisninger til kjøkkeninnredning og annen innredning, fortellinger om fjernsynets betydning i svenske hjem, tekstilsamlinger i museene og folketellinger. I tillegg til de to hovedmålene nevnt i innledning, synes de fleste av artikkelforfatterne også å være nøye med å lede den helt uerfarne arkivbruker skånsomt inn i samlingenes verden. Hva er en arkivserie? Hvilke kataloger og registreringssystemer benytter man seg av i museumssamlinger? Hvordan ser et museumsmagasin ut, og hva er en etnologisk spørreliste? Hvordan finner man frem i rettsprotokoller, og hvor kan man finne spor etter hummerens kulturelle betydning? Forfatterne gir i hovedsak grundige innføringer og forklaringer på hvordan de ulike arkivene og samlingene de har arbeidet med er bygd opp, og hva man kan finne der. At dette gjøres både konkret og svært pedagogisk er en stor styrke med boken.

Boken ønsker å inspirere studenter til å gå løs på kulturhistorisk materiale, og til blant annet å dykke ned i arkiver og museumssamlinger. Til tross for at jeg deler forfatternes kulturhistoriske begeistring, er jeg kritisk til tendensen til overdreven tros-

skap mot «våre» samlinger i museer og folkelivsarkiver. Av og til oppleves det som en oppfordring til forskning i folkelivsarkivene *for arkivenes skyld*. Til tross for at fortidens innsamlingspraksiser problematiseres i flere av artiklene i denne boken, er likevel hovedinntrykket misjon heller enn kritikk. Marianne Larsson skriver for eksempel begeistret om museumssamlinger og gir inntrykk av at her finnes det meste av materiale vi kan trenge til å si noe om fortidens menneskers dagligliv. Jeg tror at etnologer og folklorister bør bli mer opptatt av å også ta begrensningene på alvor. Som vi vet, er det slett ikke alle temaer som er representert i samlingene! Disse samlingene ble påbegynt på slutten av 1800-tallet, og mange av dem fortsetter mye i samme spor helt fram til i dag. Det er en mengde temaer som har blitt valgt bort – bevisst og ubevisst – av innsamlerne, og det hadde derfor også vært interessant med en artikkel som tydeliggjorde begrensningene i fortidens innsamling og dokumentasjon i større grad. Det kunne også ha vært interessant med en diskusjon om hvordan nåtidens forskere i noen grad tvinges til å reprodusere fortidens interesseområder, nettopp fordi samlingene våre så sterkt er preget av fortidens vurderinger av hva som var viktig, interessant, vakkert og sømmelig. Det som den gang ble valgt bort, risikerer for evig å forbli usynliggjort gjennom vår fetisjering av folkelivsarkivene. Marianne Larsson tar opp problematikken med underrepresentasjon i sin artikkel, men bruker det da først og fremst for å understreke rikheten i de svenske samlingene, som hun mener har vært mer inkluderende enn i andre land: «I många länder förknippades nämligen kläder och mode, av företrädesvis manliga museiintendenter, med kommersialism och kvinnlig flärd av föga värde» (s. 107). Dette er en sentral observasjon som gjerne kunne vært bedre utforsket både i dette kapittelet og i resten av boken. Ikke

bare klær og mote, men er en rekke områder av vårt dagligliv finnes ikke dokumentert via de kulturhistoriske samlingene. Marianne Larsson kommer tilbake til dette i sin avslutning «Urval och representation» og også Karin Gustavsson problematiserer innsamlerens begrensede blikk i sin artikkel om den store folkelivsforskeren Sigurd Erixon. Her viser Gustavsson hvordan både innsamlingen av dokumentasjon i 1918, og tolkningen av dette materialet, styres av forskerens blikk og kunnskaper. I sin artikkel om etnologiske spørrelistor understreker likeledes Charlotte Hagström og Carina Sjöholm at svarene styres av spørsmålene som stilles. Til tross for disse interessante problematiseringene, sitter jeg likevel igjen med inntrykket at dette framstilles som små problemer, langt på nær så viktig som at samlingene er «mångskiftige och innehållsrika. De ligger där och ventar» (s. 118).

Budskapet om at slike samlinger «bør forskes mer på» gjentas ofte i våre fagmiljøer. Jeg har sikkert selv sagt det. En kan imidlertid like gjerne argumentere for at store deler av disse samlingene bør legges døde (jf. avhendingsdiskusjonene i museumsbransjen). For de av oss som også jobber med å samle inn folkelivsmateriale i dag (for min del gjennom Skeivtarkiv.no) er det en smertefull erkjennelse å vite at de innsamlingsvalg vi foretar nå, ikke nødvendigvis svarer til framtidens kunnskapsbehov. Det er selvsagt en ubehagelig del av innsamlingsarbeidet, men en enda verre tanke vil være at noen i fremtiden skal føle seg forpliktet til å forske på dette materialet bare fordi det er samlet inn. Jeg håper selvsagt at mine valg vil vise seg å være av interesse for fremtiden, men det kan ikke være noe mål i seg selv å anvende gamle arkiver i forskning. En fagidentitet som hviler på eksisterende samlinger, tenker jeg er en skjør fagidentitet. Folkelivsarkivene må brukes i den grad de kan gi svar på relevante forskningsspørsmål.

Dersom de ikke kan det, er det helt greit at de støver ned.

Dette var muligens en avsporing fra en bokanmeldelse av *Kulturhistoria. En etnologisk metodebok*. Boken viser med all mulig tydelighet at etnologer og kulturforskere har en viktig plass i det kulturhistoriske landskapet, og at kulturhistoriske studier gir viktig og meningsfull innsikt i hvordan vi kan forstå for eksempel endring, tilhørighet, forestillinger om teknologiens muligheter og farer. Boken eksemplifiserer hvor viktig det er å være nysgjerrig og åpen for ulike typer kildemateriale, og hvordan det er avgjørende at kulturforskere ikke begrenser seg til de tradisjonelle etno-folkloristiske arkivene og museumssamlingene, men begir seg ut i resten av det store materiellandskapet som kan gi oss nye forståelser av fortidens mennesker og kultur. De store digitaliseringsprosjektene de siste årene har for eksempel gjort et enormt mediemateriale tilgjengelig på helt nye måter. Samtidig som jeg mener at arkivene ikke skal brukes for arkivenes skyld, så er det klart, som flere av forfatterne i denne boken viser og understreker, at det også er gjennom arbeid i, og kunnskap om, samlingene at nye og viktige forskningsspørsmål kan oppstå. Jeg lar derfor Simon Ekströms ord stå som en mer arkivoptimistisk avslutning:

Det är den gradvis växande kännedomen om vad arkivmaterialet kan erbjuda för kunskap som bidrar till nya ögonöppnande forskningsfrågor. Det hela kan liknas vid en långsamt ökande innsikt om vad som i olika sammanhang varit viktigt och som därför också har betytt något för människor (s. 24).